

SORELA – SCÉNÁŘ PROJEKCE

vypracovali: Jan Blažek, MgA. Viktor Portel

Komentář: Postavit zcela nové ideální město pro zcela novou ideální společnost. To je sen, který provází lidstvo snad od nepaměti.

Komentář – citace z díla Thomase Moora:

„Města jsou postavena tak, že jsou všechna na pohled podobná a mají stejný plán a rozvržení. Domy jsou stavěny po celé délce ulic v nepřerušovaných řadách, každý dům má vlastní zahradu, oplocenou z obou stran a poskytující příjemné místo k odpočinku. Všechna města jsou si podobná, uspořádaná podle jednoho vzoru, takže kdo zná jedno město, zná všechna.“

Animace navazuje na mapy a ilustrace z dobových vydání Moorovy Utopie, spojuje je s rysy nových ulic, domů a náměstí. Ty jsou zatím stále abstraktní. Ale již se jedná o motivy ze samotného Ostrova.

Komentář: Téměř k dokonalosti dovedl tuto vizi renesanční filosof Tommaso Campanella ve své knize Sluneční stát.

Animace navazuje na mapy a ilustrace z dobových vydání Campanellovy knihy a rozpracovává je. Klíčový je motiv slunce: osvětlení, ale i smrtícího prozáření, se kterým budeme pracovat i dále.

Komentář: Město je založeno na kolektivním vlastnictví a jednotě, nikdo nemá nic, co by bylo jen jeho. Lidé tu pracují společně pro společné blaho, vedeni těmi, kdo dosáhli nejvyšší úrovně moudrosti. Mají společné jídlo, společný odpočinek a společné vzdělání. Každý zná svůj úkol a rozumí tomu, že slouží všem.

Všechny cesty a ulice jsou soustředné a vedou k chrámu uprostřed, který je zasvěcen Slunci, bohu veškeré moudrosti.

V rysech města se postupně zhmotňují Domu kultury Ostrov.

Komentář: V centru je palác, kde přebývají hlavní rádci: Moc, Moudrost a Láska. Oni určují, co je třeba konat a co učit, a vedou lid k míru a harmonii. V tomto městě, kde žádná závist ani chamtivost nemají místo, je každý svobodný a bohatý na ducha, neboť moudrost a láska jsou základem každého vztahu.“

Zdůrazňujeme motivy campanellovy trojice nejvyšší moci, moudrosti a lásky. Ale v souvislosti s nimi ukazujeme už rysy sochy Budovatelů. Ta nás bude provázet celou projekcí.

Komentář: Campanella snil o rovnostářském, beztřídním městském státě s kolektivním plánováním, ale zároveň autoritářskou vládou. Bývá proto označován za utopického komunistu. Většina „slunečních měst“ zůstala jen na papíře a v hlavách snílků. Jedno ale vzniklo po druhé světové válce na úpatí Krušných hor.

Amatérské záběry výstavby města z filmu Ostrov v druhé polovině XX. století, doprovazené dobovým komentářem v budovatelském duchu: „Na zelené louce vzniká nové, čisté město zítřka...“ Amatérské záběry doplní rozjásané fotografie z kroniky města Ostrova.

Komentář: Ostrov byl vybudován na úpatí zalesněného západního hřebene Krušných hor mezi dvěma lázeňskými městy – Karlovými Vary a Jáchymovem. Původně středověké městečko s převážně německým obyvatelstvem, takzvaný Starý Ostrov, se po odsunu původních obyvatel a díky plánované výstavbě a masovému přílivu nových osídlenců ze všech koutů republiky proměnilo v šestnáctitisícové město, jak ho známe dnes. Nový Ostrov.

Animace ortofotomap, které nám ukáží, jak opravdu na zelené louce vyrostlo nové město vedle starého Ostrova, který pohltilo.

Komentář: Ústřední stavbou – pomyslným chrámem – tohoto zbrusu nového města byl Dům kultury, v němž se právě nacházíte. Byl vystavěn mezi lety 1954-55, a to v duchu tehdy převládajícího slohu, socialistického realismu.

Motiv výtahu – projíždíme odzdoła nahoru domem kultury patro po patře, prohlížíme si jeho výzdobu, vitráže, fresky, motivy...

Komentář: Na střeše této budovy, respektive na atice jejího průčelí, stojí sousoší s názvem Budovatelé.

Ukazujeme 3d skeny jednotlivých postav sochy, ale zároveň ji provazujeme s motivy campanellovy trojice nejvyšší moci, moudrosti a lásky.

Komentář: Jsou tři: dělník, projektant a družstevnice. Právě pro ně bylo nové město stavěno. Shlížejí na město postavené podle osově a středově symetrického urbanistického plánu architektů Josefa Sedláčka a Jaroslava Krauze.

Záběry – stříh vždy pohled do tváře jedné za soch a potom sledovat její pohled a představit hlavní pamětihodnosti sorely v Ostrově, včetně domovních znamení. Na tomto pozadí a pozadí geometrických nákresů města a staveb, včetně pohledů na vznikající město z ptačí perspektivy.

Citát z pamětí Jaroslava Krauze, které osvětlí, s jakým étosem a záměrem bylo město budováno.

Komentář: Je jen krátce po druhé světové válce. Československo je vyčerpané, pořád ještě nemůžete jít do obchodu a koupit si co chcete: na příděl jsou pořád i základní potraviny. Jak si tedy může někdo dovolit takový obří developerský projekt financovat? Kde se na něj vzaly peníze?

V ortofotomapě odlétáme od města Ostrov a ukazujeme ho ve větším kontextu včetně dolů kolem. Vykreslujeme jejich jména a pak se kamera noří do jednoho z nich.

Komentář: Jáchymovsko bylo odjakživa bohaté na nerostné suroviny. V roce 1925 tu ale Marie Curie Skłodovská začala studovat smolinec, zvláštní černý kámen, skrývající v sobě sílu doslova převrátit svět naruby. O dvacet let později svrhly Spojené státy atomové pumy na Nagasaki a Hirošimu a protože Sovětský svaz nemohl zůstat pozadu, začal za každou cenu shánět uranovou rudu pro své vlastní cíle.

Fotografie z Kroniky města Ostrova 1946 – 1962. Běžný radostný život.

Komentář: Žádná ložiska na území SSSR ale nebyla tehdy známá, a tak byl Sovětský svaz po druhé světové válce plně závislý na dodávkách uranu z jáchymovských dolů. Město Ostrov tedy vyrostlo díky síle, která měla jiná města ničit.

Záběry jaderných testů. Ty pak vystřídají idealistické záběry z života ostrovských obyvatel.

Komentář: Ostrov se stal městem, které v Československu nemá obdoby. Řečeno dnešní řečí jedná se o obrovský developerský projekt, který by dnes už nikdo neufinancoval. Nešlo jen o ledajaké sídliště: nový Ostrov měl totiž pojmut až 16 000 obyvatel a přesto si udržel jednotný ráz zeleného a velkorysého zahradního města.

Rozjásané záběry z kroniky jsou najednou v negativu. Jakoby skenovány rentgenem.

Komentář: Z Jáchymovska se ale zároveň stala utajená oblast, všichni kdo pracovali v dolech byli vázáni mlčenlivostí a strachem.

Opět jedeme zrychleně výtahem nahoru na střechu, míváme budovatelskou výzdobu Domu kultury, všímáme si ale detailů dřiny a smutku, zůstáváme zejména u vitráže horníků. Vyjedeme zpět k trojsoší.

Komentář: A strach a mlčení obestíralo nejen šachty, kde se dolovala vzácná uranová ruda. Stejně tak se dlouho mlčelo i o tom, že sousoší vévodící Ostrovu nestvořil sochař Václav Lokvenc, ač pod ním byl podepsaný. Ale že jde ve skutečnosti o dílo jiného sochaře, Jaroslava Šlezingera, protinacistického i protikomunistického odbojáře. Ten byl v roce 1950 odsouzen ke pětadvaceti letům těžkého žaláře za zločiny, které ale nespáchal. Trest vykonával v táboře nucených prací ve Vykmánově, dnes součásti města Ostrov. Vypráví se, že soše družstevnice vtiskl tvář své milované ženy, od níž byl nedobrovolně odloučen.

Fotografie Lokvence morfuje do vězeňské fotografie Šlezingera

Citát z dopisu Jaroslava Šlezingerova manželce, kde slibuje, že bude brzy propuštěn a že se na ni těší.

Komentář: Šlesinger byl jen jedním z tisíců vězňů, kteří vlastníma rukama město Ostrov postavili. Právě oni se nedobrovolně stali rukama tohoto idealistického projektu. Nestavěli ho přitom pro sebe, ale pro civilní

zaměstnance dolů. Oni sami měli dost jiné bydlení. A to mělo k ideálnímu městu daleko. Pamatujete si, jak jsme vám ukazovali mapu dolů? Tak každý měl i svůj tábor.

Vracíme se do ortofotomapy dolů, kterou jsme už viděli. Vyznačujeme v ní ale pracovní tábory, do nichž zuřivě najíždíme.

Citáty politického vězně Františka Šedivého ze sbírky Paměť národa – popisy mrazu a chatrného oblečení, dřiny a hladu v táboře.

Přeneseme se do Věže smrti. Do oblak uranového prachu.

Nejtemnější místo celého důlního komplexu byla takzvaná Věž smrti, která je od Domu kultury vzdálená pouhých 2300 metrů. Jejím směrem žádná z postav nehledí. Věžňové tu pracovali při mletí a třídění radioaktivní uranové rudy, dvanáct až čtrnáct hodin denně, bez jakýchkoli ochranných pomůcek pěchovali namletý smolinec do kovových barelů. Oblaky radioaktivního prachu musely být vidět i z nového Ostrova.

Vznikly tu tedy dva světy – krásný nový Ostrov, ideální město pro civilní dělníky. Město, kde bylo všechno k dostání a kam se stěhovaly rodiny z celé republiky do novotou vonících bytů a profesí, kde pobírali na tu dobu skvělé platy. A druhý svět: svět strachu, svět nemoci, svět tyranie.

Už dávno se vědělo, že radioaktivita může léčit, dávno se používala k prozařování zlomených částí těl. Ale stejně jako nikdo neviděl a nechtěl vědět, jaké má důsledky přímá práce s radioaktivním materiálem, tak nikdo nechtěl ani vědět, že jsou v celém Československu jsou desetitísíce politických vězňů, novodobých otroků, kteří jsou pro těžbu uranu využíváni.

Citát bachaře Vladimíra Hneteckého ze sbírky Paměť národa, který neochotně přiznává, že město Ostrov skutečně stavěli političtí vězni. Zároveň vyhýbavě popisuje, za jakých pracovních podmínek se tak dělo.

Ilustrační záběry z výstavby města v padesátých letech. Vidíme ostnaté dráty, strážní věže.

Komentář: Jaroslav Šlezinger zemřel na následky ozáření a rakovinu plic v roce 1955. Povedlo se nám natočit jednoho z jeho kolegů. Josef Hořák se dostal jako politický vězeň do tábora Vykmanov, jednoho dne, ani nevěděl jak, se pak jako řezbář dostal do skupiny vězňů, kteří se podíleli na výzdobě právě tohoto kulturního domu. Josef připravoval formy pro štukatéry.

Na stropě v projekci vystupují jednotlivé štuky z celého Domu kultury, které dělal i Josef Hořák.

Josef Hořák:

Dělal jsem na dobývce, na šachtě Barbora, tam jsem chodil koridorem a jednou hlásil rozhlas: „Kdo je sochař, jo, akademický malíř, jo, ať se přihlásí na vrátnici.“ A já jsem vyučený řezbář, tak jsem se na té vrátnici přihlásil jako sochař. A uteklo asi čtvrt roku a najednou. Rozhlas hlásí a 0616302, vemte všechny svoje věci a dostavte se na vrátnici.

Denně nás pak vozili autobusy na do toho Ostrova. Celý ten Ostrov byl vlastně tábor obehnaný ostnatýma drátama tam, kde se stavělo a na krajích byly teda ty špačárny.

Fotografie na níž jsou dvě děti, mladá žena a starší muž. Smějí se do kamery. Z fotografie postupně odzoomováváme, vidíme, že procházejí vedle ostnatých drátů a strážní věže.

Komentář: Tehdejší obyvatelé města nemohli nepřijít do kontaktu s vězni, kteří město stavěli, přesto nám o tom zůstalo překvapivě málo důkazů. O podílu otrocké práce politických vězňů na stavbě města se nikdy nemluvilo. Bylo to těžké, lidé za to nemohli.

Komentář: Na konci padesátých let těžba na Jáchymovsku náhle skončila. Zlatá žíla jáchymovského smolince vyschla a objevila se nová vydatnější naleziště. Co bude dál s Ostrovem, ptali se tehdy všichni?

Vizuál: AI generované postapokalyptické záběry opuštěného města Ostrov.

Komentář: Město ale přetrvalo. Političtí vězni zmizeli, tábory byly zbořeny a zarostly. Opravdové stavitele Ostrova připomínají asi už jen nápisy ukryté na půdě přímo nad vámi.

Zjednodušeným 3D skenem budovy dolétáme až k trámu na půdě, kde je napsáno „Pravda vítězí. Otroctví jáchymovských vězňů 1954“ a “Proklínám toto město”

Ostrov přežil. Navždy zůstane obřím památníkem jedné etapy našich dějin, vzpomínkou na tisíce jmen politických vězňů, kteří se podíleli nejen na těžbě uranu, ale i na realizaci tohoto utopistického plánu ideálního města.

Zůstal Ostrov jako město kultury a města plného života.

Čteme jména politických vězňů, ale postupně tento proud přehlušujeme hudebním motivem, který se rozplývá v abstraktní koláži. Ta vychází z geometrických motivů Ostrova. Ale pak se od nich vzdaluje. Výsledkem je oku libý tvar a prostor pro zamyšlení nad projekcí, kterou návštěvníci právě viděli.